

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

RAPPORT 2015:7
REGERINGSUPPDRAG

Urbant utvecklingsarbete

Tredje och sista delrapporten
av regeringsuppdraget

Urbant utvecklingsarbete

Tredje och sista delrapporten av
regeringsuppdraget

Boverket februari 2015

Titel: Urbant utvecklingsarbete – tredje och sista delrapporten av
regeringsuppdraget

Rapport: 2015:7

Utgivare: Boverket februari 2015

Upplaga: 1

Antal ex: 50

Tryck: Boverket internt

ISBN tryck: 978-91-7563-219-3

ISBN pdf: 978-91-7563-220-9

Sökord: Städer, stadsdelar, bostadsområden, boendesegregation,
boendeintegration, social integration, boendemiljö, utanförskap,
forskning, kunskapsspridning, analys, Hässleholmen, Borås, Bergsjön,
Gårdsten, Hjällbo, Norra Biskopsgården, Göteborg, Gamlegården,
Kristianstad, Centrum-Öster, Landskrona, Herrgården, Södra
Sofielund/Seved, Malmö, Rinkeby, Tensta, Stockholm, Hovsjö, Ronna,
Södertälje, Kronogården, Trollhättan, Araby, Växjö

Dnr: 20111-395/2014

Publikationen kan beställas från:

Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona

Telefon: 0455-35 30 00

Fax: 0455-819 27

E-post: publikationsservice@boverket.se

Webbplats: www.boverket.se

Rapporten finns som pdf på Boverkets webbplats.

Rapporten kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Boverket 2015

Förord

Från och med 2012 har Boverket en samordnande roll i det urbana utvecklingsarbetet – regeringens satsning för att minska utanförskapet i 15 utvalda stadsdelar/bostadsområden. Detta är den tredje och avslutande delrapporten om uppdraget, en översikt av de kunskapsuppbyggande insatser, den kunskapsspridning som Boverket medverkat i och de resultat som framkommit.

Micael Nilsson på enheten Boende och Stadsutveckling har lett arbetet. Kerstin Andersson, utredare på enheten för Stad och Land samt Helene Bogren och Vanessa Stjernborg på enheten för Boende och Stadsutveckling har varit del av arbetsgruppen. Ansvarig enhetschef var Victoria Magnesson.

Delrapporten är sammanställd av Felix Törnqvist på uppdrag av Boverket.

Karlskrona februari 2015

Janna Valik
generaldirektör

Innehåll

Inledning	5
Sammanfattning	6
Uppdraget	7
Syfte	7
Inventering.....	8
Kunskapsunderlag.....	9
Möten och konferenser	9
<i>Kristianstad 11-12 september 2013.....</i>	9
<i>Borås 4-5 februari 2014.....</i>	10
<i>Rinkeby 13-14 november 2014.....</i>	10
Följeforskning och kunskapsspridning	11
Följeforskning	11
<i>Centrum-Öster i Landskrona.....</i>	11
<i>Dela[d] Stad, om stadsbyggandets sociala dimension.....</i>	12
<i>Förstudie om partnerskap och samverkansavtal för Seved-Södra Sofielund.....</i>	14
<i>Mörkade platser .....</i>	16
Kunskapsspridning	18
<i>Storstäder i samverkan.....</i>	18
<i>Miljonprogrammets byggsystem.....</i>	19
<i>Demokrativerkstaden ungt bestämmande.....</i>	19
Att utveckla det urbana.....	20
Området i staden.....	20
<i>Mätbarhet.....</i>	21
Att förändra rummet	22
<i>Att binda samman staden.....</i>	22
Utrymme för alla	23
<i>Uppslag för jämställda miljöer.....</i>	23
Referensmaterial	25
Bilagor	26

Inledning

Regeringen beslutade i maj 2008 att inleda ett urbant utvecklingsarbete med syftet att ge en struktur för att samordna utvecklingsinsatser mellan stat och kommun i stadsdelar med utbrett utanförskap (Regeringsbeslut A2012/174/IU). Arbetet utgick från början från de tidigare lokala utvecklingsavtalen (LUA). Det var en strategi som byggde på avtal mellan staten och kommunen i syfte att tydliggöra ansvaret för integrationsarbetet inom olika samhällsområden. Från statens sida deltog polisen, arbetsförmedlingen och försäkringskassan.

Sedan 2012 har Boverket på arbetsmarknadsdepartementets uppdrag övertagit samordningsansvaret för urban utveckling med en delvis ny uppdragsformulering som har utgått från målsättningen att antalet bostadsområden med utbrett utanförskap ska minska, samt att skapa bättre livsmiljöer för människor i de mest utsatta bostadsområden. Enligt regeringsuppdragen 2012, 2013 och 2014 ska Boverket bygga upp och sprida kunskap som kan bidra till en positiv utveckling i stadsdelar och bostadsområden med utbrett utanförskap genom att knyta forskning närmre de kommuner som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet. Boverket ska också medverka till att relevant kunskapsutbyte mellan kommuner kommer till stånd och att samordna sig med andra myndigheter som har uppdrag inom ramen för det urbana utvecklingsarbetet. Målet är att Boverkets insatser i förlängningen kan understödja ökad träffsäkerhet när det gäller den framtida urbana utvecklingspolitiken.

Denna tredje och sista delrapport¹ sammanfattar det övergripande arbetet inom urbant utvecklingsarbete, preliminära resultat från följeforskningen samt ger en avslutande analys. Rapporten bygger i huvudsak på de av Boverket anlätade forskarnas beskrivningar av pågående insatser, samtal med tjänstemän i berörda kommuner, kommunernas lägesbeskrivningar och platsbesök. Vidare har samverkan skett med länsstyrelserna i Skåne, Stockholm, Västra Götaland och Kronobergs län och vid behov har även kommunikation med andra myndigheter skett.

---

¹ Se bilaga 1 och 2; Boverkets rapporter 2013:6, 2014:9

Sammanfattning

Boverket har som samordnare av det urbana utvecklingsarbetet betonat kunskap och kommunikation.

Fyra forskningsprojekt har finansierats för att följa utvecklingen i några av de områden som är del av det urbana utvecklingsarbetet och för att utveckla nya metoder. Tre större konferenser och ett antal mindre möten har anordnats för att sprida forskningsresultat och ge myndigheter och tjänstemän möjlighet att byta erfarenheter.

Forskningens inriktning bygger på erfarenheterna från tidigare lokala utvecklingsprojekt och syftar till att bredda kunskapen i nyckelområdena fysisk planering och social utveckling:

- **Dela[d] Stad** har undersökt möjligheterna att utveckla utsatta områden från ett arkitektoniskt perspektiv och integrera dem i staden.
- **Mörkade platser** har undersökt attraktivitet från ett etnologiskt perspektiv för att finna sätt att bryta stigmatiseringen av enskilda områden.
- **Följeforskningen i Landskrona** har följt arbetet med att skapa ett stadsbyggnadsbolag i Landskrona och förbättra förvaltningen i området Centrum-Öster, bland annat genom en gemensam uthyrningspolicy
- **Följeforskningen i Sofielund** har följt ansträngningarna att finna samarbetsformer mellan fastighetsägare och kommun som kan hjälpa utvecklingen i Seved-Sofielund i Malmö. Detta har tagit sig formen av ett så kallat Business Improvement District.

Jämställdhet har inte ingått som ett separat forskningsprojekt, utan har istället inkluderats i de olika projekten. Perspektivet är främst märkbart i arbetet kring den fysiska planeringen.

Uppdraget

Syfte

Det övergripande syftet med uppdraget är att utifrån kommunernas och stadsdelarnas behov av kunskapsstöd, rekrytera lämpliga forskare som kan bidra till att höja kunskapsnivån. Därutöver syftar uppdraget till att i samverkan med andra myndigheter sprida kunskap och lärande exempel på strategier och lösningar, som bidrar till en positiv utveckling i utsatta stadsdelar. Målet har varit att hitta metoder och arbetssätt för att minska utanförskapet.

Det urbana utvecklingsarbetet omfattar 15 stadsdelar i Sverige där boende har en mycket låg förvärvsfrekvens, höga uttag av försörjningsstöd och låg behörighet till gymnasieskolan. Dessa stadsdelar är: Hässleholmen (Borås), Bergsjön, Gårdsten, Hjällbo och Norra Biskopsgården (Göteborg), Gamlegården (Kristianstad), Centrum-Öster (Landskrona), Herrgården och Södra Sofielund/Seved (Malmö), Rinkeby och Tensta (Stockholm), Hovsjö och Ronna (Södertälje), Kronogården (Trollhättan) samt Araby (Växjö).

Bortsett Södra Sofielund och Centrum-Öster har stadsdelarna varit föremål för ett flertal satsningar och specifika åtgärder. De flesta bostadshusen är byggda under tidsperioden 1965–1974 – undantaget Norra Biskopsgården i Göteborg, Södra Sofiero (Seved) i Malmö och Centrum/Öster i Landskrona, där bebyggelsen har en äldre historia.

Uppdraget har avgränsats till 15 stadsdelar i nio kommuner som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet. Behovsanalyserna har begränsats till kunskap som kan bidra till att motverka boendesegregation, samt efterfrågan på praktisk kunskap inriktad mot att förbättra situationen i berörda stadsdelar. Eventuella kunskapsbehov som är förbundna med arbetsmarknads- och utbildningsområdet har lämnats utanför behovsinventeringen. Utgångspunkten har varit de områden som Boverket har rådighet över.

Inventering

Boverkets arbete inleddes 2012 med besök i de berörda områdena. Under besöken kunde ett flertal uppenbara problem identifieras.

Trångboddheten var i de flesta områden stor, vilket leder både till ett ökat tryck på enskilda familjer men också på offentliga platser då bristen på utrymme i bostaden gör att främst ungdomar tillbringar mer tid utomhus. Detta riskerar i sin tur att leda till att andra uppfattar det offentliga rummet som mer begränsat och att det finns underlag för gängbildning².

Den ekonomiska utsattheten var stor och det fanns indikationer på att de vanliga bidragssystemen inte fungerar. Socialbidrag är svårt att kombinera med tillfälliga arbeten som ger erfarenhet och många, framförallt nyanlända, har inte haft tillräckligt med tid i arbete för att vara berättigade till a-kassa.

Många områden hade en mycket begränsad service. Offentliga torg och handelsplaster var torftiga och de inomhusanläggningar som finns på vissa platser har blivit privat egendom och blir otillgängliga efter stängningstid eller om man saknar pengar. Det är inte heller alltid som områdets torg upplevs som en neutral plats. Det finns kvinnor som känner sig kontrollerade på ett sätt som de helst vill undvika. Daglediga män dominerar centrummiljön och den manliga dominansen sätter neutraliteten ur spel. Det offentliga rummet framstår i dessa fall inte som platser eller rum där kvinnorna kan välja att förhålla sig aktiva eller passiva. Det betyder att dessa kvinnor inte upplever att detta också är deras plats, eller i varje fall att det inte är oproblemiskt att vistas där³.

Några områden hade problem med värdar som hyr ut undermåliga lägenheter eller tar ut ockerhyror, vilket leder till ett betydande personligt lidande för hyresgästerna.

Samtliga områden omfattades av ett dåligt rykte. De ansågs inte som goda platser att bo på och pekades ofta ut som särskilt brottsdrabbade. Rent faktamässigt stämde dock denna bild inte överens med verkligheten. Områdena var och är överrepresenterade i brottsbevakningen och får oproportionerligt dålig publicitet i media, vilket skapar en känsla av utsatthet bland de boende.

Kunskaperna om områdenas utmaningar varierade kraftigt på kommunnivå. De lokala utvecklingsavtalen hade förbättrat det tvärsektoriella samarbetet på områdesnivå men det kvarstod fortfarande problem, främst inom samarbetet mellan socialt inriktade och planinriktade enheter. Lokala handläggare hade ofta en god insikt om lokala problem, men såväl kunskap som engagemang var sämre högre upp i kommunernas organisationer. Det fanns en tendens till att behandla

---

² Kopplingen görs av rikspolisstyrelsen i *En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället*. 2014, 8.

³ Erfarenheterna lyfte Boverket bland annat fram i slutrapporten till regeringsuppdraget "Sammanställning och spridning av erfarenheter från uppdraget att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer" (Boverket 2013:8). I regleringsbrevet för 2014 fick Boverket också i uppdrag att fördela stöd till ett antal utvecklingsprojekt för jämställda offentliga miljöer.

de utsatta områdena som om de inte vore en del av staden och lokala handläggare kände sig i inte sällan motarbetade.

Kunskapsunderlag

Under de tidiga skedena av Boverkets arbete beställdes kunskapsunderlag som stöd. Underlagen berör koncist olika aspekter av de problem som utvecklingsarbetet behöver hantera.

Mångkulturellt Centrum har sammanställt en bakgrundsbeskrivning för de insatser som skett över tid i de utpekade stadsdelarna, framför allt sådana insatser som kan definieras som fysiska åtgärder. Undersökningen redogör även för vilka centrala aktörer som initierat och/eller genomfört insatserna. Sammanställningen visar att den dominerande fastighetsägaren har en nyckelroll. Bostadsbolagen, främst de allmännyttiga, har utvecklat metoder som framstår som både bredare och mer ansvarstagande än för 20–25 år sedan. I rapporten ges många exempel på sociala insatser kopplade till områdesutvecklingen.

Spacescape AB har undersökt den rumsliga attraktiviteten i femton utpekade stadsdelar i Stockholm, Göteborg, Malmö, Södertälje, Växjö, Kristianstad, Trollhättan, Borås och Landskrona. De flesta stadsdelarna har storskalig bebyggelse och kom till under miljonprogrammet och samtliga präglas av social utsatthet. Trots att de flesta stadsdelarna ligger inom gång- eller cykelavstånd från stadskärnorna är nästan alla helt eller delvis isolerade i relation till den omgivande staden. Den rumsliga segregationen förstärker det sociala utanförskapet och minskar möjligheten för människorna till ett varierat stads- och vardagsliv. Hur kan man då öka attraktiviteten? Spacescape betonar sju stadskvaliteter som grundläggande för attraktivitet och social hållbarhet: Närhet till city, närhet till spårvägar, tillgänglighet i gångvägar och gatunät, tillgång till butiker, restauranger och kultur, tillgång till park, närhet till vatten och kvartersform. Några förslag till åtgärder för att förstärka attraktiviteten läggs fram i rapporten.

Möten och konferenser

Under utvecklingsarbetet har Boverket bildat en arbetsgrupp tillsammans med länsstyrelserna i Skåne, Stockholms, Kronobergs och Västra Götalands län. Arbetsgruppen har haft till uppgift att sprida erfarenheter och kunskaper till relevanta aktörer för att på så sätt synliggöra regionala utmaningar och framgångsfaktorer inom det urbana utvecklingsarbetet. Under 2013 har arbetsgruppen haft regelbundna telefonmöten som bland annat resulterat i ett nationellt lunch-till-lunch möte i Kristianstad 2013, ett nationellt möte i Borås i början av 2014 samt en nationell konferens i Rinkeby i slutet av 2014.

Kristianstad 11-12 september 2013

Temat för mötet i Kristianstad var kunskapshöjande insatser och metoder med föreläsningar och workshops. Deltagarna fick även möjlighet att sitta ned tillsammans med forskarna och diskutera på vilket sätt forskningen kan bidra till ökad kunskap. Konferensen satte forskning och

metodutveckling i centrum och bidrog till ökade kunskaper om hur arbetet med att bryta eller minska utanförskapet ska bedrivas på bästa sätt för att konkreta resultat ska uppnås. Tre av föreläsarna var forskare och en var verkställande direktör i ett kommunalt bostadsbolag.

Patrik Derk från Telge Hovsjö i Södertälje berättade om det utvecklingsarbete som skett i Hovsjö och som är ett av de få som åtminstone indirekt lett till en minskad omflyttning. Telge Hovsjö har bland annat ökat dialogen med de boende och skapat mer än hundra sommarjobb för lokala ungdomar.

Gunvor Christensen från Köpenhamns universitet redogjorde för sin forskning om områdesbaserat utvecklingsarbete i Danmark. Christensen kunde berätta att sociala åtgärder gett en mätbar effekt i Danmark som helhet, men inte på lokal nivå. Slutsatsen av Christensens arbete är att personer som fått en bättre ekonomi helst flyttar från stigmatiserade områden och att det på så sätt är svårt att "normalisera" dem som en del av staden.

Maria Vallström från FoU Söderhamn redogjorde för ett forskningsprojekt där stigmatiseringen av före detta industrier undersökts och drog paralleller till hur flertalet av områdena i det urbana utvecklingsarbetet beskrivs och har beskrivits. Problemet skapas i en växelverkan mellan negativa berättelser om platsen och det fysiska området. Bostadssegregation gör det enklare för utomstående att se ned på och förfrämliga de som bor i områdena, medan dessa känner av stigmat och försöker hävda andra berättelser, som inte får genomslag i till exempel medierna på samma sätt.

Erik Stenberg från KTH presenterade sin forskning om flexibiliteten i miljonprogrammets flerbostadshus. Eftersom boendemönstren har förändrats sedan miljonprogrammet genomfördes finns ett överskott på medelstora lägenheter medan efterfrågan på stora bostäder för barnrika familjer och små lägenheter för utflyttade ungdomar och singelhushåll skjuter i höjden. Stenberg visar på att nuvarande lägenheter till en låg kostnad kan slås samman eller delas upp till större och mindre lägenheter i samband med ordinarie renoveringar.

Borås 4-5 februari 2014

Konferensen i Borås handlade i huvudsak om utbildningsfrågor, arbetsmarknadsfrågor och stimulansbidrag, och redovisas därför separat i den kommande rapporten om stimulansbidragen.

Rinkeby 13-14 november 2014

Mötet i Rinkeby samlade de olika myndigheterna ur urbant utvecklingsarbete samt en handfull gästföreläsare för att dela med sig av erfarenheter och forskning. Deltagarna fick också ett smakprov på de preliminära resultaten av följeforskningen i Landskrona och Göteborg.

Boverket kunde i sin presentation bland annat konstatera att myndigheterna blivit bättre på att dra nytta av varandras kompetensområden och att den regionala nivån har varit närvarande på ett helt annat sätt än under de lokala utvecklingsavtalen.

Följeforskning och kunskapsspridning

Följeforskning och kunskapsspridning har varit Boverkets huvuduppgift i det urbana utvecklingsarbetet. Projekten har initierats i samråd med kommunerna och syftar till att ge såväl löpande stöd som att utvärdera projekten. Totalt har knappt sex miljoner kronor betalats ut till sju olika fölieforsknings- och kunskapsspridningsprojekt. Resultaten av fölieforskningen skulle ursprungligen presenteras under 2014, men flera av projekten har förlängts till 2015. De resultat som redovisas nedan är därför preliminära.

Följeforskning

Centrum-Öster i Landskrona

Landskrona stads modell med ett stadsutvecklingsbolag inom vilket kommun och privata fastighetsägare samarbetar och där uthyrningspolicyen är avsedd att gälla i hela kommunen och alla fastighetsägare... (Rapport 2014:4, 13)

I Landskrona har forskarna Kerstin Annadotter (KTH) och Gunnar Blomé (Malmö Högskola) följt arbetet för att förändra stadsdelen Centrum-Öster. Uppdraget planerades 2012, men det tog en del tid innan alla poster tillsatts i Landskrona Stadsutvecklingsbolag AB, den organisation som fölieforskningen skulle utgå ifrån.

Forskarna har bidragit med egna studier av förutsättningarna för att bryta utanförskapet. Nyckelpersoner i Landskrona stad har intervjuats och har i samband med detta kunnat konstatera att en del av problematiken i stadsdelen utgörs av en omfattande in- och utflyttningssituation där nettoflyttningen skapar en ohållbar ekonomisk situation för Landskrona kommun. Många fastigheter är i dåligt skick och det finns fastighetsägare som därför anses oseriösa. Forskarna har också mött representanter från hyresgästföreningen som vittnar om att det finns lägenheter som är att betrakta som i det närmaste obeboeliga. Behovet av att stabilisera inflyttningen har medfört att individ- och familjeförvaltningen har väckt

frågan om en uthyrningspolicy för stadsutvecklingsbolaget, något som också realiserades i maj 2013.

Individ- och familjeförvaltningens arbete har framhållits särskilt i processen, bland annat genom att ha utarbetat den så kallade Landskronamodellen och haft goda resultat i att hjälpa människor till egen försörjning. Problemet för Landskrona stad har varit att trots goda resultat i att få människor ut ur ett beroende av försörjningsstöd så har inte det totala antalet människor i försörjningsstöd minskat, utan ökat år för år. I och med den höga andelen hyreslägenheter i centrum har det, tills nyligen, oftast funnits en ledig, om än förfallen, bostad. Dock har antalet arbetstillfällen inte varit tillräckliga. Forskarna ser en vändning för Landskrona även i detta avseende. Det finns planer i det lokala näringslivet på expansion och nya näringslivetableringar är på gång som kan skapa nya arbetstillfällen.

Annadotter och Blomés analys av satsningen på en enhetlig uthyrningspolicy tyder på att effektiva verktyg i stadsutvecklingsarbetet håller på mejslas fram. Statistik tyder på att inflyttningen av försörjningsstödstagare har minskat det senaste året. Täta månadsavstämningar och uppföljning med kommunens olika förvaltningar och de större fastighetsägarna har skett i syfte att gemensamt följa utvecklingen. Nyckelaktörer har också sökts upp för att skapa förtroende för den förändring som satts igång och säkerställa att strategierna har varit framgångsrika. Forskarna tycker dock att det breda dialogarbetet kan utvecklas till att ännu mer inkludera boende, föreningslivet och de mindre fastighetsägarna. Målet bör vara att alla ska känna att de är med. En stor utmaning för kommunen de närmaste åren handlar om att möta det expanderande näringslivets utbildningsbehov, en ny och viktig möjlighet för staden att greppa tag om snarast. Målet att ta kontroll över inflyttningen, i kombination med ökad samverkan mellan kommunledningen, Individ och Familjeförvaltningen samt Landskrona Stadsutvecklingsbolag AB tyder på att de viktigaste aktörerna har börjat dra åt samma håll. Förklaringen till denna förändring förefaller vara politisk enighet i grundläggande beslut gällande stadsutvecklingen i Landskrona Stad, konstruktionen av Landskrona Stadsutveckling AB som ett kommunalt bolag, samägt med stadens största fastighetsägare, vilket tillför hög kompetens i fastighetsrelaterade frågor och ger möjlighet till en effektiv besluts väg.

Sammanfattningsvis visar forskarnas lägesrapporter bland annat att Landskronas satsning på ett stadsutvecklingsbolag har lett till bättre samordning mellan olika kommunala funktioner och aktörer. Målet att följeforskarna ska kunna bistå som kunskapsspridare och agera bollplank i utvecklingsarbetet har fungerat enligt plan. Forskarna har bland annat bidragit med synpunkter på centrala styr- och strategidokument.

Dela[d] Stad, om stadsbyggandets sociala dimension

Alla förändringar av stadsformen påverkar stadsdelars "läge" i relation till staden i övrigt vilket får konsekvenser för såväl näringsliv som socialt liv (Berghauser Pont, Legeby & Marcus 2014).

I Göteborg identifierades ett behov av forskning som kan öka kunskapen om hur befintliga och nya stadsstrukturer bör utvecklas för att främja

integrationen mellan människor i stadens olika delar. I samarbete med Mistra Urban Futures och Göteborgs stad anlätades tre forskare från Arkitekturskolan KTH – Ann Legeby, Meta Berghauser Pont och Lars Marcus – för att hjälpa till att utreda och utveckla användbara metoder, analysverktyg och angreppssätt samt att sammankoppla forskning och praktik.

Till forskningsinsatsen har kopplats en styrgrupp och en referensgrupp. Referensgruppen består av personer från flera olika förvaltningar inom Göteborgs stad, Mistra Urban Futures, Chalmers, Länsstyrelsen, White Arkitekter, Älvstranden Utveckling, Social resurs och UNO. Styrgruppen består av representanter från Boverket och personer från dels Stadsledningskontoret, Göteborgs Stad, dels Mistra Urban Futures. Vid behov deltar även forskarna.

En viktig aspekt av kunskapsinsatsen är att forskarna knyter an till det arbete som hittills bedrivits i Göteborgs stad, inom ramen för social hållbarhet inom stadsbyggande och planering. Det betyder att personer som arbetar med frågor om utanförskap och social hållbarhet kopplat till stadsbyggandet och fysisk planering har involverats i projektet genom intervjuer, workshops och skissövningar.

Forskarnas efterfrågan på statistikdata väckte frågor inom Göteborgs stad om hur information tas fram, struktureras, vilken kvalitet det är på data och vem som har ansvar för uppdatering och kontinuerlig kvalitetssäkring. Forskarna vittnar om att detta i sin tur har resulterat i ökat kunskapsutbyte inom de olika förvaltningarna och i stadsdelsnämnderna. Forskarna bidrar härigenom till att identifiera ett antal metoder och tillvägagångssätt som är användbara som stöd för sociala stadsbyggnadsanalyser, samt att uppmärksamma sådant som eventuellt hindrar detta arbetssätt.

I sina resultat lyfter forskningsprojektet Dela[d] Stad fram de förutsättningar och de hinder som finns i områdena och på vilket sätt invånare och andra aktörer eventuellt gynnas eller missgynnas av de rumsliga förutsättningarna. Ett viktigt moment har varit att inte primärt fokusera på dagens boendesegregation och vem som bor var, utan att analysera och öka förståelsen för den rumsliga segregationen, hur stadens resurser fördelas och blir tillgängliga för göteborgare i olika delar av staden till följd av stadens form. Stadsbyggnadsforskning har identifierat ett antal rumsliga egenskaper som är av avgörande betydelse för social segregation och som finns i många av de områden som av regeringen har utpekats vara karaktäriserade av utanförskap, dock inte i alla. Forskningen poängterar också vikten av att förstå dessa områden i sin kontext. Det är inte bara de rumsliga relationerna inom ett område som har betydelse utan kopplingen till grannstadsdelarna och till staden som helhet har visat sig helt avgörande för vilka förutsättningar som skapas lokalt (Hillier & Hanson 1984; Legeby 2013).

Ett konkret resultat av arbetet är skapandet av en översiktlig modell för att bedöma olika stadsdelars förutsättningar som har relevans för segregation och utanförskapsproblematiken, baserat på tillgänglighet och sociala utgångspunkter. Modellen tar bland annat upp avstånd till arbetsplatser och utbud av service, medianinkomst, arbetslöshet och

befolkningssammansättning. Jämte de fyra fokusstadsdelarna har även tre referensstadsdelar ingått i studien. En sådan jämförande analys av vilka resurser som nås från olika stadsdelar och där stadsform tas i beaktande genom att modell och data är mycket detaljerade⁴, har tidigare inte genomförts inom Göteborgs stad. Analysen visar att stadsdelarna har förhållandevis jämlika livsvillkor vad avser tillgänglighet till en så kallad basservice (mataffär, skola, fritidsgård och liknande) medan analyser avslöjar att stadsdelarna väsentligen skiljer sig åt när det gäller närhet till ett varierat utbud eller närhet till diversitet (urbana kvaliteter)⁵. Detta gäller också förutsättningar som är avgörande för chanserna på arbetsmarknaden. Exempelvis är Bergsjön och Gårdsten missgynnade men även referensområdet Björkekärr. Den visuella representationen som vidareutvecklats från tidigare forskningsprojekt erbjuder en överskådlig bild av resultaten som förenklar jämförelse, både sett som helhet men också utifrån enskilda variabler. Här finns en stor potential att dels kunna identifiera ojämlika livsvillkor där stadsformen spelar roll men metoden möjliggör också att pröva föreslagna och planerade stadsbyggnadsåtgärder för att se i vilken grad de kan förbättra situationen.

Ett annat viktigt bidrag från projektet Dela[d] Stad har varit att öka förståelsen för stadsbyggandets roll för fördelning av resurser, både mänskliga och materiella. Projektet har demonstrerat hur stadsform och dess konfigurativa egenskaper kan påverka exempelvis stadslivets intensitet och blandning vilket i förlängningen har konsekvenser för olika sociala processer som påverkar tillit, problemlösningsförmåga, utvecklandet av socialt kapital och trygghet. Blandningen och intensiteten av göteborgare i en viss stadsdel har också betydelse för vilket underlag som skapas för lokala verksamheter, för näringsliv och lokal service. De rumsliga förutsättningarna som uppmärksammas kan alltså påverkas och förändras med olika stadsbyggnadsåtgärder vilket gjorts i en särskild fördjupningsstudie för Bergsjön. På detta sätt menar forskarna att ökad kunskap om rummets sociala konsekvenser kan utgöra ett viktigt stöd i kommunens arbete för att åstadkomma mer jämlika livsvillkor, utgöra stöd för en mer träffsäker planering samt stöd för medborgardialogen (som stöd för Sociala konsekvensanalyser) genom att konsekvenserna av olika stadsbyggnadsalternativ kan klarläggas och åskådliggöras med hjälp av de stadsrumsanalyser som tillämpats och demonstrerats. Totalt har cirka 50-60 tjänstemän/aktörer deltagit i projektet som innehållit bland annat workshops, föreläsningar, observationsstudier och skissövningar.

Förstudie om partnerskap och samverkansavtal för Seved-Södra Sofielund

... process[en] och nyckelaktörernas agerande som ligger bakom uppbyggnaden av ett fungerande BID både viktig och intressant att dokumentera (Holmberg 2014, 9)

Det urbana utvecklingsarbetet i stadsdelen Seved-Södra Sofielund ingår i det ordinarie arbete som sker inom ramen för Malmö stads specifika områdesprogram.

⁴ Databasinsamlingen har skett på adresspunktsnivå

⁵ I planerings och arkitekturkretsar ibland omnämnda urbana kvalitéer

Utgångspunkten för arbetet är framför allt brister i boendemiljön till följd av bristfällig fastighetsägartillsyn och lokal kriminalitet som man har svårt att komma tillrätta med. Fastighetsägare kan som grupp påverka bostädernas kvalitet, ett områdes trygghet och säkerhet, boendeinflytande, utbud och kvalitet på handel, service och verksamheter samt utbudet av nya bostäder. Men i en stadsdel med en negativ spiral kan ingen enskild fastighetsägare, oavsett ambitionsnivå eller ekonomisk styrka, vända utvecklingen på egen hand. Det krävs att fastighetsägarna samarbetar med varandra.

I dialog med Malmö stad beslutade Boverket att främja utvecklingsarbetet i Södra Sofielund genom att ekonomiskt stödja ett kunskapsbaserat projekt i form av en förstudie. Utgångspunkten är att de lokala fastighetsägarna är nyckelaktörer för att vända utvecklingen i Södra och Norra Sofielund. Förstudien undersöker möjligheterna att främja partnerskap och/eller samverkansavtal mellan fastighetsägarna i Södra Sofielund och i förlängningen också Norra Sofielund. Den har som mål att ge svar på frågan om det finns grund för att skapa lokala samarbetsavtal mellan fastighetsägarna. Syftet med ökat samarbete kring nivån på fastighetsförvaltningen är att detta långsiktigt ska leda till ökade investeringar, ökad trygghet och attraktivitet. Förstudien har letts av Helena Holmberg, Kunskapsproduktion AB.

I en tidigare studie fann Holmberg en lokal fastighetsägarförening i Seved-Södra Sofielund. Föreningen var verksam några år innan verksamheten lades ner. Enligt Holmberg ledde denna satsning på institutionaliserat samarbete på konkreta och goda resultat, men verksamheten upphörde på grund av att inga lokala fastighetsägare var villiga att långsiktigt ta ansvar för föreningens fortlevnad.

Ett omfattande arbete har bedrivits för att diskutera och förankra själva idén med ett långsiktigt partnerskap mellan fastighetsägarna med berörda parter. Hösten 2013 framkom att fastighetsägarna Syd hade tagit ett initiativ för att bilda ett så kallat Business Improvement District (BID) i Seved-Södra Sofielund. BID-konceptet kan förenklat beskrivas som en typ av samverkansform som används i flera länder för att stärka stadskärnors attraktivitet och konkurrenskraft genom att låta åtgärder såsom förbättring av gator och marknadsföring samfinansieras av kommunen, fastighetsägarna och handlarna i det aktuella området. BID-konceptet bygger på att de lokala fastighetsägarna slutar att vänta på att alla andra ska samla ihop sig och ta tag i de problem som finns lokalt. Istället väljer man att ta ansvar och agera själva på de områden fastighetsägarna äger och kan påverka. Erfarenheter från Gamlestaden och Centrala Hisingen i Göteborg visar att fastighetsägarnas samarbete och organisation också leder till att lyfta kvaliteten på kommunens agerande i lokalområdena.

Förstudien visar att ett BID fungerar bäst om gränserna är väl definierade. Förslaget är att inrätta ett BID-område som omfattar både Södra och Norra Sofielund, under samlingsnamnet Sofielund. Ett område som omfattar 8300 invånare. Förstudien förordar att BID Sofielund formerar sig i form av en ideell förening som registreras vid Bolagsverket, bedriver näringsverksamhet och innehar F-skattsedel. Förstudien föreslår också konkreta åtgärder som föreningen behöver ta

tag i. Bland annat nämns trygghetsbesiktningar av medlemmarnas fastighetsbestånd; att höja nivån på fastighetsförvaltningen överlag, upprätta ett nära samarbete med polis och kommunen för att komma till rätta med lokala kriminella gäng, förekomst av droghandel etc. Andra förslag som kommer att lyftas fram i förstudien är gemensam klottersanering och eventuellt renhållning jämte systematiskt arbete med upprustning av platser och gator, i samarbete med Malmö stad de fastighetsägare som finns lokalt.

Detta är ett genomgripande arbete som på lång sikt syftar till att lyfta hela stadsdelen och innefattar även gatuvårdar, försök att få ordning på den lokala parkeringssituationen samt trygghetsvandringar. Lokala nätverk och grannkontakter är en avgörande faktor för välfungerande stadsdelar. Därför måste man arbeta med att förankra åtgärds paketet i dialog med de boende, samt förankra genom lokalt inflytande.

Mörkade platser

”var ligger problemet?” (Vallström kommande, 10)

Maria Vallström, docent i etnologi, anlitas för att följa hur tre kommuner arbetar med ryktesproblematiken, det vill säga respektive områdes stigmatisering och rykte utåt. Arbetet skulle dels ta fram konkreta förslag på hur ryktesmekanismerna ska kunna motverkas, och dels sprida kunskaperna till andra aktörer. De medverkande kommunerna var Kristianstad, Växjö och Malmö Stad, med områdena Gamlegården, Araby, Rosengård/Herrgården samt i viss mån Södra Sofielund.

Vallström har i sitt arbete dekonstruerat bilden av urbana utvecklingsområden hos arbetsgivare, media och offentliga tjänstemän. Undersökningen visar att problembilden i första hand uppstår genom utomståendes behov av en tydlig motpol för att etablera respektive stads identitet som normal och framgångsrik. Det gäller även på en individuell nivå, där hanteringen av risk och rädsla till stor del sker genom ett förläggande av ”farlighet” till området. De stigmatiserade uppfattningarna om områdena bygger alltså till största del på ryktesbildning och processer som uppstår utanför områdena. Ryktena leder i sin tur till att områdenas isolering fördjupas då utomstående aktörer medvetet undviker att satsa engagemang och kapital där, på grund av ryktet.

I en första del av rapporten ”Mörkade platser – stigmatisering och ryktesspridning i urbana utvecklingsområden” (Vallström kommande) diskuteras hur problemet stigmatisering kan förstås. Som människor förstår vi världen genom ramar och beskrivningar, såväl positiva som negativa. Vi behöver dessa mentala ”genvägar” för att manövrera i vår omvärld, men många gånger fungerar de som begränsningar för andra, för vad de tillåts vara. Ifall det vi är och uppskattar är bra måste någonting annat vara dåligt, och när en sådan berättelse ”fastnat” på en plats så är det mycket svårt att tänka utanför den.

Ett sätt att lossa på den starka bindningen mellan ett område och de negativa beskrivningar som finns av det är att visa hur stigmatiseringen faktiskt är kontingent, att den kan förändras över tid och den kan drabba orter och platser som inte är urbana utvecklingsområden också.

Det Vallström konstaterar är alltså att flera av de områden som ingått i regeringens satsning på urbana utvecklingsområden genomkorsas av beskrivningar utanför själva områdets kontroll. Området blir ett problemområde genom att det hamnar i ett korsdrag av negativa beskrivningar som får ett första förklaringsvärde. Dessa beskrivningar är ofta också rasifierade, där de negativa bilderna av området kopplas till att många invånare har en invandrarbakgrund. En viktig del i att försöka förstå problemet är att plocka isär de ”ryggmärgsreflexer” som sammanbinder de här områdena med det som uppfattas som annorlunda – oavsett om dessa kopplingar är exotiserande eller skrämmande, eftersom dessa typer av beskrivningar är bärande för segregeringen.

Behovet för människor att särskilja sig från dessa områden är stor, något som också återspeglas i själva utvecklingsarbetet. I själva äskandet av medel, i formuleringar av lösningar som trygghetsvandring och sopsortering, barnuppfostran och ökad polis närvaro; till och med i forskningen om områden som annorlunda, skapas och vidmakthålls en territoriell maktrelation där platser faktiskt förvanskas. Den här förvanskningen föder negativa förväntningar på de som bor och/eller är engagerade i området, vilket i sin tur verkar kontraproduktivt på den möjliga utvecklingen och påskyndar rörligheten ut från området. Det lättaste sättet att undkomma stigmatiseringen är att ta avstånd från området även som boende. Att flytta därifrån blir då en vanlig strategi. Vallströms forskning har dock visat att en alternativ identifikation kan underlättas och legitimeras med stöd utifrån, förutsatt att de som redan bor i området känner att de är välkomna att bo kvar.

För de som arbetar med urbant utvecklingsarbete gäller därför att uppmuntra och sprida en ”egen” kollektiv identitet inom området samt att bedriva ett aktivt arbete gentemot media så att denna även blir synliggjord utåt. I den andra delen av rapporten ges en rad handfasta strategier för hur arbetet kan bedrivas framgångsrikt. Många av de goda exemplen är hämtade från arbetet i Rosengård, där man länge arbetat strategiskt med dessa frågor. Den viktigaste strategin, Strategisk neutralisering, kom till med inspiration från deras arbete, kanske tydligast manifesterat under 2014 med FC Rosengård.

För att behålla trovärdigheten i ett strategiskt arbete gentemot ryktesspridning är det dock en förutsättning att hela kommunen/staden tar ansvar för stadsdelens reella sociala och ekonomiska problem och arbetar hårt med dem, annars får försöken att ”bättra på” ryktet motsatt verkan. Det kan underlätta att förlägga aktiviteter och vardagliga göromål i själva området, eftersom rädslan för området minskar vid konkreta erfarenheter av det, men det krävs då att man vare sig använder sig av den exotiserande eller den ”skrämmande” berättelsen, just för att inte bygga vidare på skillnadskapandet. Till varje strategi kopplas på detta sätt viktiga förutsättningar för att strategin ska kunna bli framgångsrik.

Det Vallström alltså har konstaterat är att strategier krävs för att ändra förvridna platser status. Det krävs en lång rad samverkande faktorer och aktörer och det gäller att tänka långsiktigt, lokalisera problemet till rätt platser och att arbeta med dialog, relationsbyggande och delaktighet.

Det krävs också, kanske framförallt i det urbana utvecklingsarbetet på respektive plats:

- Medvetenhet om egna föreställningar och vilja till förändring.
- Beredskap att ta ansvar för det gemensamma – social hållbarhet
- Samverkan, gärna i fasta former, t ex partnerskap.
- En gemensam vision, som ger en möjlighet till annan identifikation med platsen än den problemorienterade.

Den övergripande strategi som har störst potential att lyckas, om dessa utgångspunkter finns på plats, är strategisk neutralisering. Med detta avser Vallström ett medvetandegörande av egna inarbetade arbetssätt, förhållningssätt och de ibland oavsedda effekterna av dem. Till exempel att undvika att slentrianmässigt förknippa platserna med exotiserande förtecken (annorlunda mat/dans/kultur), undvika att reproducera samma problemformulering om ”området” utan snarare kanske avgränsa konkreta problem och inte koppla dem till platsen.

Nästa steg i ett strategiskt neutraliseringsarbete är att avdramatisera genom att förknippa området med nytt innehåll, vidga betydelsen av området och därigenom utrymmet för de som bor där. Det finns små och stora metoder för att genomföra strategisk neutralisering; det kan vara att ha dolda temaveckor, arbeta med publiknätverk, rensa språket i policydokument, ha en metadialog med media om hur de skriver fram annorlundaskap, eller bjuda in till odramatiska vardagshändelser på området, hävda andra värden än de vanliga i området (historia, jazz, fågelskådning, autografsamlare, vardagliga erfarenheter av ramadan är exempel som lyfts fram.)

Det som också måste till är en värderingsförskjutning i samhället från en position där rasismen etablerats som en möjlig politik till ett mer humant samhälle. I det stora hela kan det vara motiverat att ställa sig frågan; har vi råd att hålla marginaliserade och rasifierade områden ifrån oss? Hur mycket får det kosta att bibehålla segregationen?

Kunskapsspridning

Storstäder i samverkan

KTH arkitekturskolan fick tillsammans med storstadskommunerna Göteborg, Stockholm och Malmö 970 000 kr i bidrag från Boverket för att fördjupa och sprida kunskap om hur urban segregation och social hållbarhet relaterar till den byggda miljön och till stadsbyggnad. Projektet syftade till att skapa en arena för att kunna ta del av ny kunskap inom fältet samt att utbyta erfarenheter om hur städerna arbetar idag med stadsbyggnad i relation till urban segregation.

Projektet omfattar spridning av erfarenheter och resultat från Mistra Urban Futures-projektet Dela[d] Stad som Arkitekturskolan genomför tillsammans med Göteborgs Stad och ett erfarenhetsutbyte mellan städerna om det pågående sociala hållbarhetsarbetet som är kopplat till stadsbyggnad.

Miljonprogrammets byggsystem

Forskaren Erik Stenberg på KTH arkitekturskolan höll en kurs för att kartlägga de 15 stadsdelar som omfattas av det urbana utvecklingsarbetet utifrån deras rumsliga förutsättningar och tidigare investeringar och projekt. Studentkursen kartlade fastigheternas historiska intentioner och byggsystem, vilka ligger till grund för bebyggelsen i stadsdelarna. Resultatet ska presenteras i form av en metodbok som kan användas av fastighetsägare och kommuner. Metodboken är tänkt att visa på hur en större flexibilitet vad gäller bostädernas utformning och storlek kan åstadkommas.

Inventeringen ska underlätta utvecklingsarbetet genom att bidra med kunskap till fastighetsägare och kommuner om stadsdelarnas möjligheter till fysisk utveckling.

Demokratiwerkstaden ungt bestämmande

Demokratiwerkstaden i Trollhättan har tillsammans med Högskolan i Väst stöttat ett antal utvalda ungdomar att bli ambassadörer för sin stadsdel och bemöta området Kronogårdens dåliga rykte bland allmänheten i Trollhättan.

De utvalda ungdomarna är handplockade av personal vid fältenheten i Trollhättans stad och fritidsgården Kronan. Att koppla samman Högskolan och Demokratiwerkstan Ungt bestämmande med satsningen på unga ambassadörer innebär att en maktresurs tillförs som stärker ungas inflytande. Ungdomarna i Kronogården får på sätt ett redskap som kan användas för att öka deras påverkansgrad.

Demokratiwerkstaden deltog också på konferensen i Kristianstad där de intervjuade tjänstemän och politiker kring konferensens innehåll och deras arbete.

Att utveckla det urbana

Det urbana utvecklingsarbetet är inte det första projektet för stadsutveckling, och knappast heller det sista. Arbetet med att försöka lyfta utvecklingen i vissa stadsdelar går tillbaka till 1970-talet och har under denna tid haft begränsad framgång.

Boverket gjorde 2010 en kunskapsöversikt (Boverket 2010) över tidigare områdebaserat utvecklingsarbete som visar på återkommande problem, främst med perspektiv och målbeskrivning. Problematiken togs också upp i det urbana utvecklingsarbetets första delrapport, där några av de uppenbara svårigheterna med urbant utvecklingsarbete togs upp.

Den avslutande texten i denna rapport gör en återblick till dessa problem och ser på hur resultaten från urbant utvecklingsarbete står sig i förhållande till tidigare arbete. Vad har förbättrats och vad kvarstår att göra i stadens utveckling?

Området i staden

Det områdebaserade utvecklingsarbetet utgår från enskilda områden som av en eller annan anledning klassificerats som utsatt, oftast genom att de är fysiskt, inkomstmässigt eller ursprungsmässigt apart från resten av staden. Insatserna för att lyfta områdena har dock nästan helt handlat om att utföra åtgärder i området som en enskild enhet, och inte som en del av staden (Boverket 2010; Boverket 2013:6).

Anledningen till att områden särskiljs är i sig något av ett cirkelargument; områden som betraktas som aparta behandlas apart och blir därigenom också fortsatt aparta. Även om uppfattningen om områdets dåliga egenskaper är spridda är det sällan några av de boende som känner igen sig i dem. Uppfattningarna om eller i vilken utsträckning de fysiska omgivningarna gör områden mer eller mindre utsatta skiljer sig något mellan olika forskningsämnen. De som arbetar med fysisk planering kan se statistiska samband mellan områdenas placering och exempelvis förvärvsfrekvens, medan de mer etnologiskt skolade hellre trycker på social struktur och makt. Lokala förbättringar av lägenheter, utemiljö eller service har heller inte förbättrat områdenas ”attraktivitet” för utomstående eller makthavare (Boverket 2010).

Beslutfattarens uppfattning om vad som är attraktivt och tendensen att hantera vissa områden vid sidan om den övriga stadens utveckling har uppmärksammats som problematisk i flera tidigare områdesbaserade projekt. Analysen har dock kommit i efterhand snarare än före vilket lett till att lösningarna på perspektivfrågan också blivit mer lokal, med mer utförliga samråd och program för boendedeltagande i renoveringar och förbättringar som en lösning på omedelbara problem. Ett mer holistiskt hela staden-perspektiv har funnits länge och återkommer med jämna mellanrum när de utsatta områdena diskuteras, men resulterar sällan i handling.

Det urbana utvecklingsarbetet har tagit ett steg längre i och med att man varit medveten om problematiken sedan tidigare och riktat följeforskning mot problemet. Det är dock flera steg kvar till att omsätta de vunna kunskaperna i handling.

Under spridningskonferensen i Kristianstad tog Vallström upp problemet på en grundläggande nivå genom att gå igenom grundprinciperna för uteslutning och visa på hur kunskapen kan tas tillvara inom kommun och företag. Föredraget beskrevs av deltagarna som positivt, men hör likväl till det kunskapsarbete som behöver utvecklas bättre i framtiden.

Mätbarhet

De områdesmässiga insatserna som genomförts historiskt handlar till största del om sociala insatser, vilket också är sant för de flesta av områdena som innefattas av urban utveckling. Extrainsatser för ungdomsverksamhet och föreningsliv varvas med praktikplatser och dialog mellan lokala organisationer och bostadsföretag. Resultaten av insatserna varierar, men i de flesta fall har det skett en förbättring för de boende. Vad som har varit svårare att påverka har varit de indikatorer som områdesprojekten i regel använder sig av. Arbetslöshet, utbildningsnivå, omflyttning och segregation har bara sett mycket små förändringar, vilket satt frågetecken för ifall man använder rätt mätmetoder i projekten.

Komparativ forskning från Danmark som presenterats inom urban utveckling pekar på att sociala satsningar har ett gott genomslag för individer, men att det inte syns på lokal nivå på grund av den stora omflyttningen i områdena (Christensen 2013). De som har ekonomiska förutsättningar att bo någon annan stans tycks med andra ord göra just detta.

Svårigheten att mäta resultaten ställer på ytan en metodologisk fråga, men handlar likt frågan om stadsperspektiv kontra områdesperspektiv kanske främst om vad målet för utvecklingsarbetet egentligen är. Ifall det handlar om områdets faktiska sammansättning tycks det vara lika svårföränderligt som dess anseende, men om det handlar om att resa människor ur fattigdom och möjliggöra rörlighet på bostadsmarknaden kan de flesta projekt åberopa en betydligt större framgång.

Att förändra rummet

Ombyggnader, tillbyggnader och renoveringar i enskilda områden har skett i omgångar och gett varierade resultat.

I tidiga områdesinsatser lades pengar på rent estetiska förändringar, oftast utan några påtagliga resultat (Boverket 2010). Senare upprustningar har främst handlat om praktiska åtgärder i det offentliga rummet som gårdar, lekplatser och gångstråk. Sådana förbättringar har i regel uppskattats av de boende, särskilt i de fall när samråd och boendeinflytande funnits på plats, men har inte haft några mätbara resultat bortom en ökad livskvalitet. Flyttmönster och anseende utåt har inte förändrats.

Renoveringar utgör en naturlig del av fastigheternas underhåll och kan knappast undvaras, men kan utföras på olika sätt. Kostnadshöjningar riskerar att trycka undan fattigare hushåll (Boverket 2014), vilket i regel inte anses vara en önskvärd effekt. Samråds- och boendeinflytande har använts som ett verktyg för att drastiska och dyrbara ändringar ska undvikas eller åtminstone förankras.

I områden där man bedömer att koncentrationen av fattiga är så stor att den får negativa följdverkningar används dock renoveringar för att försöka få en större blandning i befolkningen. I det urbana utvecklingsarbetet finns Landskrona där området Centrum-Öster beskrivs som en genomströmningsplats för en stor del av region Skånes mest utsatta familjer, vilket leder både till en orimlig belastning på en enskild kommun och ett tilltagande förfall av fastigheter som inte underhålls ordentligt.

Att binda samman staden

Som en del av ett hela staden-perspektiv finns också förslag på hur man ska kunna knyta de berörda områdena närmare till staden som helhet. Detta handlar ofta om ett mycket konkret fysiskt avstånd, särskilt för det så kallade miljonprogrammet där många större bostadsområden placerats bortom tidigare bebyggelse och centrerats kring sitt eget minicentrum. Syftet med placeringen var att skapa en bättre och barnvänligare boendemiljö, men har också som konsekvens att kopplingen till grannområden blivit sämre och att områdena fått en sovstadskaraktär. Ambitionen att binda samman staden har också draghjälp inom den offentliga stadsplaneringen. Stockholms nuvarande översiktsplan är till exempel till stor del uppbyggd kring förtätningar och nya tvärkommunikationer (Stadsbyggnadskontoret 2010). I urban utveckling ger Dela[d] Stad ett stöd för motsvarande tankar med ett fokus på förtätning och entréer som främjar en rumslig integrering.

Tanken på en fysisk integration är dock inte utan svårigheter. En ökad rumslig integrering bygger inte bara på att det finns vägar utan även att det finns en anledning att gå på dem, något som bland annat noterades i Vallströms forskning. I Hovsjö, ett av få områden som faktiskt har sett en positiv förändring i flyttmönster betonar chefen för det lokala fastighetsbolaget att den i särklass viktigaste orsaken var en bra skola. Denna resurs ger familjer en konkret anledning att bosätta sig i området eller att ta sig dit utifrån som annars inte skulle finnas. Stockholms stadsplan, som inte är aktuell i Hovsjö, bidrar inte med några direkta

positiva insatser på det området då man prioriterar redan fungerande centrum och de prestigefyllda tvärsparvägarna i första hand knyter samman välmående förorter och nogsamt undviker utsatta områden.

Utrymme för alla

Tillgänglighet och jämlikhet i stadsplaneringen har i den svenska kontexten ännu ett relativt litet genomslag. Bostäder och offentliga utrymmen har, hemmets forskningsinstitut till trots, sällan skapats med någon tydlig markering av vem de är utformade för och idag förväntar vi oss därför i regel att de ska vara till för alla. Det finns en betydande mängd svensk forskning på jämställdhetsaspekter i planeringen och flera aktörer, bland annat Boverket, har publicerat stödmaterial för kommunerna. Det tycks dock fortfarande som om jämställdhetsarbetet betraktas som en nischfråga.

Boverket har fördelat särskilda medel för jämställdhetsutveckling till två stadsdelar i det urbana utvecklingsarbetet, Kronogården i Trollhättan, och Gamlegården i Kristianstad. Att gestalta mötesplats/torg i något eller några stadsdelar som ingår i det urbana utvecklingsarbetet har varit en av flera prioriteringar när Boverket har fördelat stöd till utvecklingsprojekt för jämställda offentliga miljöer. I Kronogården ska ungdomar inventera idéer och önskemål från boende, elever och aktiva i föreningar i området. Efter inventering, analys och planering genomförs fysiska åtgärder i de miljöer som har valts ut i området. Insatserna sker i samarbete med bostadsbolaget Eidar. I Gamlegården ska Bostadsbolaget Kristianstadbyggen AB och kommunen omvandla centralt till en inbjudande mötesplats som är jämställd, tillgänglig och kommunikativ.

Att fokus i stor utsträckning ligger på informationsinsamling indikerar att jämställdhetsarbetet ännu har lång väg kvar innan det är etablerat, men kan också vara av godo för medborgarna. Jämställdhetsarbetet är i grunden en fråga om perspektiv, och även om ett större centralt stöd och uppmärksamhet behövs är det inte en direkt svaghet att samråd och dialog tas på allvar. Att ha en mer uppsökande form av dialogarbete är särskilt viktigt då det är långt ifrån alla medborgare som själva deltar i politiken eller intresseorganisationer.

Arbetet för jämställda miljöer har annars sett sin största utveckling i trygghetstänkande. Boverket har på regeringens uppdrag utvecklat frågan om mäns våld mot kvinnor vilket både gett upphov till konkreta råd för att öka tryggheten för kvinnor på allmänna platser och mer generella metodguider för att inkludera jämställdhetsperspektiv i stadsplaneringen.

Uppslag för jämställda miljöer

Eftersom mycket av de ansträngningar som görs för jämställda miljöer inte har gett konkreta resultat ännu är det svårt att förutse hur arbetet kan eller bör gå vidare men flera intressanta förslag föreligger.

Ett av de mest ambitiösa och i skrivande stund populära förslagen är inte särskilt inriktat mot jämställdhet, men har en potential till att främja en sådan utveckling. Erik Stenberg föreslår att använda den flexibilitet som finns i miljonprogrammets lägenheter för att med relativt små medel omvandla medelstora bostäder till ett antal större och mindre lägenheter som det i dagsläget är stor brist på. Med större lägenheter kan stora

barnfamiljer bo bekvämt, vilket minskar risken för att offentliga områden domineras av ungdomar som inte orkar vara hemma. Mindre och relativt billiga lägenheter skulle även göra det möjligt för unga vuxna att flytta hemifrån tidigare och därmed minska trycket på stora familjer. Genom en bättre hemmiljö skulle det offentliga rummet bli mer tillgängligt för alla.

Andra förslag som undersöks är kollektiva boendeformer, där gemensamma utrymmen öppnar upp för umgängesformer där de boende kan både ha trygghet i gemenskap och frihet från social kontroll. Ett tredje omklädningsrum undersöks som ett sätt för transpersoner att använda sportanläggningar och studier av rörelsemönster har lett till så kallad jämställd snöröjning i många kommuner där gång- och cykelbanor prioriteras högre.

Referensmaterial

Annadotter, Kerstin och Blomé, Gunnar: *Uthyringspolicy: jämförelse och diskussion av uthyrningsregler i nio bostadsföretag med fördjupning för Landskrona Stad.* (2014). Stockholm: KTH, Bygg- och fastighetsekonomi.

Berghauser Pont, Meta; Legeby, Ann och Marcus, Lars: *Storstäder i Samverkan: urban segregation och socialt hållbart stadsbyggande.* Presentation på Nationell konferens, Rinkeby 13 november 2014.

Christensen, Gunvor. *Area based interventions to deprived neighbourhoods.* Presentation på Lunch-till-lunchmöte om forskning inom urbant utvecklingsarbete, 11 september 2014.

En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället. (2014). Stockholm: Rikskriminalpolisen.

Hillier, Bill & Hanson, Julienne (1984). *The social logic of space.* Cambridge: Cambridge Univ. Press

Holmberg, Helene. *BID Sofielund:: ett varaktigt lyft för ett utsatt område?* Slutrapport 2014. Olofstorp: Kunskapsproduktion AB.

Legeby, Ann (2013). *Patterns of co-presence: spatial configuration and social segregation.* Diss. Stockholm : Kungliga Tekniska högskolan, 2013.

Promenadstaden: översiktsplan för Stockholm antagen av kommunalfullmäktige 15 mars 2010. (2010). Stockholm: Stadsbyggnadskontoret

Rapport IJ2009/1746/IU. *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt.* (2010) Karlskrona: Boverket.

Rapport 2013:8. *Sammanställning och spridning av erfarenheter från uppdraget att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer – slutrapport.* (2013). Karlskrona: Boverket.

Rapport 2014:34. *Flyttmönster till följd av omfattande renoveringar.* (2014). Karlskrona: Boverket.

Regeringsbeslut A2012/174/IU. *Kommuner som ska omfattas av urbant utvecklingsarbete från 2012.* Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet

Vallström, Maria. *Mörkade platser: stigmatisering och ryktesspridning i urbana utvecklingsområden.* Kommande rapport för Boverket. FoU: Söderhamn.

Bilagor

Bilaga 1:
Urbant utvecklingsarbete
– delrapportering nr. två
av regeringsuppdrag
(2014:9)

Bilaga 2:
Urbant utvecklingsarbete
– delrapportering av regeringsuppdrag
(2013:6)

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se